

Husa, Jaakko. 2011. *The constitution of Finland: a contextual analysis*. Oxford: Hart Publishing, 254 s.

Oikeuskulttuurin ja oikeuslingvistiikan professorina Lapin yliopistossa hiljattain aloittaneen Jaakko Husan tutkimus Suomen perustuslaista on julkaistu Hart-kustantamon *Constitutional Systems of the World* -sarjassa. Teos on suunnattu ensisijaisesti kansainväliselle yleisölle, mutta se on kiinnostava myös kotimaisesta näkökulmasta. Sen alaotsikon lupaama kontekstuaalinen analyysi tarkoittaa käytännössä vertailevaa ja historiallista lähestymistapaa, jossa tarkastelun kohteina eivät ole vain perustuslain teksti tai instituutiot vaan ”living constitution”; edellä mainittujen ohella tavat, normit ja käytännöt, jotka vaikuttavat esimerkiksi toteutuneeseen vallanjakoon ja lainsäädännön prosesseihin siinä määrin, että voidaan puhua keskeisiä toimijoita yhdistävästä kulttuurista. Suomen perustuslaki esimerkiksi ei tunne puoluekuria kansanedustajien toimintaa määrittävänä tekijänä, mutta poliittisen vallan käytössä se on keskeinen tekijä. Poliitikantutkimuksen näkökulmasta voitaisiinkin puhua myös poliittisen järjestelmän tai kulttuurin analyysistä.

Konstitutionaalisen kulttuurin tulkintaansa Husa perustaa yhtäältä eräisiin aina Ruotsin ja Venäjän vallan aikaan ulottuviin historiallisiin teemoihin, joiden avulla selitetään Suomen valtiotaikojen tulkinnolle ja -tulkitsijoille ominaista jatkuvuutta, vanhoillisuutta ja elitistisyyttä. Toisaalta teos ottaa huomioon viime aikojen kansainvälistyneen ympäristön, jossa erityisesti eurooppalaisten instituutioiden merkitys korostuu niin lainsäädännössä kuin yksittäisissä oikeustapauksissakin. Husan tutkimustapa valottaa sekä Suomen järjestelmän erityispiirteitä – esimerkiksi eduskunnan perustuslakivaliokunnan asemaa – että yhtäläisyyksiä suhteessa kansainvälisiin vertailukohteisiin. Samalla suomalaista oikeuskulttuuria suhteutetaan esimerkiksi roomalaisen ja tapaoikeuden perinteisiin sekä niiden sisällä ja välillä tapahtuvaan muutokseen. Suomelle ominainen piirre on sekin, että valtiosääntökysymykset on meillä mielletty nimenomaan oikeustieteen eikä politiikkatieteen alaan kuuluviksi; esimerkiksi Ruotsissa perustuslain ymmärtäminen läpikotaisin poliittiseksi tahdonilmaukseksi on tehnyt siitä ensisijaisesti politiikantutkijoiden kiinnostuksen kohteen.

Politiikantutkijoille hyödyllinen on myös teoksen laaja perus- ja ihmisoikeuksien tarkastelu. Jos edistyskäsittelyä valtiotaikojen ja oikeusteoreetikkoja on aiempina vuosikymmeninä motivoinut esimerkiksi demokratian rakentaminen kansallisvaltiossa tai taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien laajentaminen hyvinvointivaltiossa, niin tällä hetkellä perus- ja ihmisoikeuksien puolustaminen yleisinä ja ylikansallisina oikeuksina näyttäisi muodostavan sen moraalisen-poliittisen perustan, jonka toivotaan puhaltavan henkeä valtiosääntöön monimutkaiseen ja kansalaisten kannalta usein etäiseen järjestelmään.

Mitä tulee kysymyksen perustuslain mahdollisuuksista edistää demokratiaa tai hyvää elämää yleensä, ymmärrän Husan liittyvän väljästi määriteltävissä olevaan perinteeseen, jota valtiosääntötutkimuksessa ovat edustaneet esimerkiksi teoksen alkusanoissa kiitetty Antero Jyränki tai politiikantutkijoista Jaakko Nousiainen. Tätä perinnettä on luonnehtinut

jonkinlainen kriittinen perusoptimismi suhteessa lainsäätäjien mahdollisuuteen tuottaa vapautta, tasa-arvoa ja kansalaisten tahdon mukaista vallankäyttöä perustuslain kautta. Vaikka valtiosääntö ja sen rinnalla elävä poliittinen järjestelmä ei olisikaan kellontarkka oikeudenmukainen koneisto, on se kuitenkin siedettävän hyvin toimiva rationaalinen järjestelmä, jota voidaan maltillisesti korjata ja parantaa. Joissakin kohdissa Husan optimismi saa jopa idealistiselta vaikuttavilta muotoiluja esimerkiksi hänen puhuessaan eduskunnasta yleistahdon (*volonté générale*) muotoilijana ja julkilausujana (s. 52–53), mutta pääasiallisesti näkökulmaksi jää silti käytännön ongelmista ja jännitteistä lähtevä analyysi, josta suomalaiselle perustuslakikulttuurille ominainen pragmatismi saa suuren osan. Tässä käytäntölähtöisyydessä näkyy myös Husan teoreettiseksi esikuvakseen nostaman skandinaavisen realismin vaikutus: konstituutiota ei pidä kuvata vain oikeuskäsitteiden tai institutionaalisten rakenteiden kautta siksikään, että meillä kirjoitettu perustuslaki on monesti vasta jälkikäteen seurannut käytännössä tapahtunutta muutosta.

Husa mainitsee teoksen alkupuolella *new public managementin* ja sen jälkeisen perustuslaillisen tilanteen, mutta ei analysoi kovin syvällisesti sen vaikutuksia ”elävään perustuslakiin”. Kriittisenä kommenttina voitaisiin esittää, että uusien julkisjohtamisoppien vaikutus poliittiseen vallankäyttöön saattaa muodostua laajemmaksi ja syvemmäksi kuin mitä teoksesta ilmenee. Perinteisessä valtio-opillisessa ja valtiosääntöoikeudellisessa ajattelussa lainsäädäntö – monien muiden tehtäviensä ohella – on ymmärretty tavaksi säännellä suhteita, joiden osapuolet ovat lähtökohtaisesti itseisarvoisia yksilöitä tai yhteisöjä, kuten kansalaisia, yrityksiä, järjestöjä tai julkista tehtävää suorittavia laitoksia. Valtion nykyinen strateginen tai konsernijohdaminen on antanut lainsäädännölle entistä korostuneemman funktion hallituksen strategisten poliittisten tavoitteiden edistäjänä. Tässä ajattelussa lainsäädännöllä ei välttämättä ensisijaisesti pyritä luomaan pysyväisluonteisia normistoja eri osapuolten seurattavaksi, vaan päätavoitteena on ”ketterästi” vastata esimerkiksi kansainväliseen kilpailutilanteeseen, mikä korostaa sääntelyn kohteiden välinarvoa hallituksen poliittisen strategian toteuttajina.

Perinteisen politiikan teorian ja valtiosääntöoikeuden keskeisten käsitteiden, kuten demokratian, itsehallinnon tai poliittisen luottamuksen, on myös varsin itsestään selvästi ymmärretty implikoivan tietynlaisia institutionaalisia järjestelyjä. Viime aikoina tämäkin merkityskenttä on ollut muutoksessa. Esimerkiksi yliopistolakia uudistettaessa opetusministeriö tunnetulla tavalla määritteli itsehallinnon tarkoittavan erilaista hallintotapaa kuin mitä suuri osa yliopistojen henkilöstöstä tai perustuslakiasiantuntijoista ajatteli, opetusministeriön lähestyessä yritysjohtamisesta tuttuja malleja. On tietenkin ennen aikaista arvioida, kuinka pitkälle uuden managerialismin mukanaan tuomat muutokset etenevät, eikä näin keskeneräisen asian analyysi ehkä ole sellainen sekka, jota pitäisikään vaatia Suomen perustuslaillista järjestelmää ja sen historiaa käsittelevältä yleisteokselta.

Husan kirjoittamistapa on keskustelevalta ja ajankohtaiselta ilmiötä luontevasti tulkitsevalta, mikä tarjoaa lukijalle runsaasti hyviä tilaisuuksia olla kirjoittajan kanssa samaa tai eri mieltä.

Esimerkiksi parlamentarisoitumisen analyysissa olisin itse lukenut mielelläni lisää vahvistuneen pääministerivetoisen hallituksen ja eduskunnan välisistä suhteista uuden perustuslain aikana, mutta Husa käsittelee teemaa pääasiassa perinteisesti hallituksen ja presidentin välisenä valtakamppailuna. Vastaargumentteja voisi esittää eräisiin muihinkin väitteisiin tai painotuksiin, mutta tällaiset tulkinta- tai mielipide-erot eivät mielestäni heikennä kirjan arvoa vaan kertovat sen kyvystä puhutella lukijaansa. Kaiken kaikkiaan pidän kirjaa onnistuneena, tarpeellisena ja oppikirjaksikin hyvin soveltuvana. Tutkimustapansa ansiosta Husa myös onnistuu madaltamaan niitä raja-aitoja, joita esiintyy esimerkiksi oikeus- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tai institutionaalisten ja historiallisten lähestymistapojen välillä. Siksi tutkimus antaa kenelle tahansa aihepiiristä kiinnostuneelle hyvän tilaisuuden täydentää ja päivittää tietojaan suomalaisesta perustuslaillisesta ja poliittisesta kulttuurista vertailevasta ja historiallisesta näkökulmasta. Se, että teoksen pääasiallinen kohdeyleisö on kansainvälinen, on suomalaiselle lukijalle lopulta myös etu: suomalaisen järjestelmän piirteet hahmottuvat laajempaa kansainvälistä kontekstia vasten.

PETRI KOIKKALAINEN